

2 Sosiaalityön vaikuttavuuden tutkimus

vetäjä professori Marja Vaarama, LaY

Torstai 15.2 klo 15.00—17.00, paikka LS12 ja LS13

- 15.00 *"Tervetuloa"*, professori marja Vaarama, LaY
- 15.05 *"Vaikuttavuutta vs. syvyyttä sosiaalityön tutkimuksen tavoitteeksi?"*, dosentti Riitta Haverinen, Stakes
- 15.45 *"Mikä on sosiaalityössä vaikuttavaa ja tuloksellista?"* professori Kaisa Kostamo-Pääkkö, LaY
- 16.25 *"Kuntoutusintervention vaikutus ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatuun -tutkimussuunnitelma"* professori Marja Vaarama ja yht.yo. Tea Teppo, LaY
- 17.00 *Päätös*

Perjantai 16.2. klo 9.00-11.00 LS 16

- 9.00 *"Vaikuttavuuden monitieteinen arviointi hyvinvoinnin tuotanto –näkökulmasta esimerkkinä eurooppalainen Care Keys –projekti (vanhusten palvelut)"*, professori Marja Vaarama, LaY
- 9.45 *Yhteinen keskustelu näkökulman soveltamismahdollisuuksista sosiaalityön vaikuttavuuden tutkimukseen*
- 11.00 *Päätös*

Abstraktit

Riitta Haverinen
Tulosaluejohtaja, dosentti
Stakes, sosiaalipalvelut tulosalue

Vaikuttavuutta vs. syvyyttä sosiaalityön tutkimuksen tavoitteeksi?

Kansainvälisessä keskustelussa kamppailevat erilaiset orientaatiot tuotosten, hyödyn ja vaikuttavuuden osoittamisesta interventioissa. Evidence-based policy and practice -liike ja sen kansainväliset verkostot (Cochrane ja Campbell -verkostot) pitävät interventioiden vaikuttavuuden tutkimisen golden standardina satunnaistettuja kontrolloituja koeasetelmia, joissa koeryhmälle tehdään interventio ja kontrolliryhmä saa tavanomaista palvelua. Tämän tutkimuskonseptin vaatiminen ulottumaan sosiaalialalle, sosiaalityöhön ja kasvatukseen on tuottanut perusteltua kritiikkiä, jossa eettiset, tutkimusasetelmalliset ja yleinen epäily ja epäilyt kontrolloituja koeasetelmia vastaan ovat tuottaneet muitakin lähestymistapoja ja vastauksia hyötyjen ja vaikutusten tutkimiseen.

Peter Dahler-Larsen (2005) yhdistää eri lähtökohtia ja korostaa, että vaikuttavuutta voi ja pitää tutkia, mutta siinä on huomioitava vaikutusten ja hyötyjen lisäksi koko toimintapro-

sessi ja tutkittava näitä yhtä aikaa. Vaikutuksen aikaansaaminen on monista tekijöistä riippuvainen: siinä ovat mukana mm. itse interventio ja sen tekemisen tapa, tekijä ja tekijän koulutus, kohdejoukon homogeenisuus tai heterogeenisuus, seuranta-aika ja keskeyttäneiden määrä. Olennaista on myös tutkia miten samanlaisena interventio toteutetaan; onko siinä joustavuutta, vai noudatetaanko käsikirjaa (manuaalia). Dahler-Larsenin mukaan olennaista on saada näkyä ja selvyyttä siihen, mitkä keskeiset seikat vaikuttivat tulokseen; mitattuun vaikutukseen tai koettuun hyötyyn.

Systemaattisten kirjallisuuskatsausten rinnalle on syntynyt laadullisia kartoittavia katsauksia, joissa samat kriteerit täyttävien tutkimusten systemaattisen analyysin avulla pyritään löytämään vastauksia vaikuttavuuden kysymyksiin usein yhdistämällä määrällistä ja laadullista tutkimusta ja niiden järjestelmällistä analyysiä. Lähestymistapojen kehittämisessä erityisesti EPPI-center ja SCIE Englannissa ovat edellä kävijöitä.

Suomalaisessa sosiaalityön keskustelussa on esillä kysymys, millaista tietoa sosiaalityön tutkimuksen tulisi tuottaa. Tässä asettuvat kiinnostavasti dialogiin syvyys ja vaikuttavuus, räätälöinti ja standardointi. Jotkut tutkijat näkevät, että sosiaalityössä ja sen rakenteissa on sekä standardoituja prosesseja että räätälöityjä työtapoja. Olipa niin tai näin, sosiaalityön tulisi tuottaa enemmän hyötyjä kuin haittaa asiakkaille, eikä tämä ole aina ennakoitavissa.

Erittelen ja pohdin esityksessäni erilaisia lähestymistapoja sosiaalityön vaikutusten ja hyötyjen tutkimiseen. Käyttäen hyväksi esimerkkejä nostan esille muutaman koetellun lähestymistavan ja niiden ongelmia uusimman keskustelun pohjalta. Nostan esille argumentteja puolesta ja vastaan. Tarkoitukseni on herättää sosiaalityön tutkijoita kiinnostumaan erityisesti työn tuottamista tuotoksista ja hyödyistä asiakkaille.

Tarja Kemppainen
tutkija-sosiaalityöntekijä, Lay
ja
Kaisa Kostamo-Pääkkö, professori (ma.) / kehitysjohtaja
Lay / Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Mikä on sosiaalityössä vaikuttavaa ja tuloksellista?

Lappiin perustettiin sosiaalityön kehittämissyksikkö 1.8.2006. Kehittämissyksikön tavoitteena on asiakastyön prosessien kehittäminen sekä sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin käynnistäminen sosiaalitoimistojen työkäytäntöjä uudistavalla kehittämis-, konsultaatio-, tutkimus- ja koulutusra-kenteella. Kehittämissyksikköön kuuluvat tällä hetkellä seuraavat yhteistyötahot:

- Enontekiön sosiaalitoimisto, saamelaiden kotiseutualue
- Kittilän sosiaalitoimisto, Tunturi-Lapin seutukunta
- Lapin yliopisto, sosiaalityön laitos
- Länsi-Pohjan sateenkaari –hanke, Kemi-Tornion alueen kehittämiskeskus
- Nuorten Ystävät, Hiekkarinteen lastensuojelulaitos Rovaniemellä ja muut palvelulaitokset

- Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Poske
- Rovaniemen kaupungin aikuissosiaalityön, lastensuojelun, perhesosiaalityön ja vastaanottoyksikön tiimit
- Sodankylän sosiaalitoimisto, Itä- ja Pohjois-Lapin seutukunta

Tässä esityksessä lähdemme avaamaan vaikuttavuuden arvioinnin ”mysteeriä” kysymyksellä - Mikä on sosiaalityössä vaikuttavaa ja tuloksellista? Miten ja millä keinoilla vaikuttavuus tehdään näkyvä-ki? Käymme konkreettisin esimerkein lävitse niitä ensiaskeleita, joita sosiaalityön kehittämisyksi-kössä on otettu.

Olemme lähteneet liikkeelle sosiaalityöntekijöiden työn arjesta ja sen kuvaamisesta. Kehittä-misyksikön eri tiimeissä on mallinnettu nykyiset työkäytännöt (mm. aikuissosiaalityö ja lastensuo-jelu). Työprosessien ja -käytäntöjen kuvaamisen koettiin selkeyttävän ammatil-lista työtä ja lisäävän työntekijöiden suunnitelmallisuutta omassa työotteessaan. Hyvän sosiaalityön asiakastilanteen aja-tellaan perustuvan selkeälle suunnittelulle, määrittelyille tavoitteille ja kokonaisvaltaiselle asiak-kaan elämäntilanteen kartoitukselle. Sosiaalityön systemaattisuus tarkoittaa, että toimitaan selvän ja tunnistettavan (ongelmanratkai-su)prosessin puitteissa ja että tiedetään selvästi, mitä on tapahtumas-sa ja miksi. Työpro-sessien kuvaaminen johtaa oman työn kehittämiseen ja tutkimiseen. ”Rautalan-kamallin” avulla sosiaalityöntekijä näkee oman työnsä vahvuudet sekä kehittämisen paikat.

Oman työn arviointi sekä sen dokumentointi näyttävät toimivan sosiaalityön asiakas-pro-sessien jäsentäjinä ja antavan näkyvän merkityksen paikallisen työkäytäntöjen kehit-tymiselle. Tule-vaisuuden kannalta näemme ensiarvoisen tärkeänä ja hedelmällisenä käy-tännön työn, kehittämis-työn ja arvioinnin yhteyden. Monet hyvät toimintatavat ja – mene-telmät, joita on voitu käytännön työssä toteuttaa, ovat pohjautuneet jaettuihin kokemuksiin käytännön työn arjesta. Oleellista olisi, että arjen työssä avautuisi yhä enemmän mahdolli-suus myös oman työn sisällölliseen kehittämiseen ja systemaattiseen arviointiin. Arvi-ointiin tarvitaan konkreettisia työkaluja ja mittareita, joilla saataisiin tartuttua sosiaalityössä tapahtuviin ilmiöihin kiinni. Vaikuttavuuteen voitaisiin päästä kiinni muun muassa: työpro-sessien mallintamisella, systemaattisella tiedonkeruulla (asiakasp-laute), muutoksen ku-vaamisella, ennakoinnilla (tilastollinen kuvaaminen), sitoutumisella, kustan-nusanalyysilla.

Marja Vaarama
professori, Lapin yliopisto

Tea Teppo
Yhteiskuntatieteiden ylioppilas, Lapin yliopisto

KUNTO-hankkeen vaikuttavuus elämänlaatuun

Tavoite: Mitata KUNTO-intervention vaikutusta huonokuntoisten kotihoidon ja palvelu-asumisen asukkaiden elämänlaatuun.

Teoreettinen viitekehys: Hyvinvoinnin tuotanto, moniulotteinen elämänlaatu.

Intervention kuvaus: Liikuntainterventio. Psykososiaalinen interventio: Temaattinen kes-kusteluhetki kahvin äärellä liikuntatapahtuman päätteeksi. Teemat valitaan osallistujien mielenkiinnon mukaan. Tarvitaan ”ryhmäohjaaja” tässä mielessä (osion tutkijat).

Mittari (vastemuuttaja): Maailman terveysjärjestön lyhyt elämänlaadun mittari WHOQOL-Bref (Skevington ym. 2004). Mittari jakaa elämänlaadun neljään ulottuvuuteen: fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja ympäristö, sekä sisältää lisäksi globaalit kysymykset elämänlaadusta sekä koetusta terveydestä. Elämänlaadun ulottuvuuksista voidaan laskea myös indeksi. (Vaarama ja Tiit, tulossa). Mittari vastaa hyvin Lawtonin (1983, 1991) ikääntyneiden elämänlaadun teoriaa. (Pieper ja Vaarama, tulossa).

Muut mittarit: Ikä, sukupuoli, koulutus, entinen ammatti, asumismuoto, asunnon ja asuin-ympäristön esteettömyys, lähiomainen, (päädiagnoosi), IADL, RAVA, MMSE, koettu yksinäisyys, harrastukset, osallistuminen ja vapaa-aika. (Care Keys/CLINT – lomake lyhennettynä).

Aikataulu: Alkumittaus maaliskuu 2007, lomakkeet täytetään terveystarkastuksen yhteydessä ja toimitetaan Lapin yliopistoon/Marja Vaarama. Välimittaus joulukuussa 2007. Loppumittaus marraskuussa 2008. Tuloksia verrataan koko maan vanhusväestön viitearvoihin vuodelta 2004 ja mahdollisesti 2008, sekä Care Keys – projektin viitearvoihin (Suomi, Ruotsi, Saksa, Englanti, Viro).

Otos: Kotihoidon (kotipalvelu, kotipalvelu + kotisairaanhoido, n=359) ja palveluasumisen (tavallinen ja tehostettu, n =349) asiakkaista (MMSE vähintään 15-17) otetaan satunnaisotos ryvästettynä seuraavan voimalaskelman mukaisesti: 80 %:n todennäköisyys löytää vaikutuksia elämänlaatuun 0.05 merkitsevyytasolla ja 3 %:n virhemarginaalilla, kato 40 % (sisältää MMSE alempi kuin 15-17). Pienin tavoiteltava muutos 5 % lähtötilanteesta. Tämän perusteella n=183, joista 93 kotihoidosta ja 90 palveluasumisesta. Ovat itsensä verrokkeja.

Raportointi: Väli raportit maaliskuussa 2008 ja maaliskuussa 2009. Loppuraportti pro gradu – työnä.

Voimavarat: Professori Marja Vaarama/ LaY ohjaa työtä, yht. yo Tea Teppo LaY tutkija.